

RECENZJA

rozprawy doktorskiej księdza magistra licencjusza Bartosza Skawińskiego
pt. *Wolność słowa w Kościele a odpowiedzialność katolików za głoszone poglądy.*
Studium teologiczno-prawne

Niniejsza recenzja została sporządzona w odpowiedzi na pismo ks. dra hab. Marka Saja, prof. uczelni, Dyrektora Instytutu Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 29.04.2025 r. W myśl zapisów ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2020 poz. 85 z późn. zm.): „Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie (...) oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej” (art. 187 ust.1); „Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego (...)” (art. 187 ust. 2); „Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych (...)” (art. 187 ust. 3).

Zasadnicze części wykonanej recenzji pracy doktorskiej obejmują moją ocenę i uzasadnienie:

- 1/ czy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w dyscyplinie prawo kanoniczne?
- 2/ czy rozprawa doktorska wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej Doktoranta?
- 3/ czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne zastosowanie wyników własnych badań naukowych w sferze społecznej?

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA RECENZOWANEJ ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Recenzowana rozprawa pt. *Wolność słowa w Kościele a odpowiedzialność katolików za głoszone poglądy. Studium teologiczno-prawne* została przygotowana przez ks. mgra lic. Bartosza Skawińskiego pod opieką naukową o. dra hab. Dariusza Borka, prof. ucz., a jednocześnie Dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW.

Praca doktorska składa się z prezentacji wykazu ważniejszych skrótów, wstępu, czterech zasadniczych rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii zawierającej szczegółowy podział źródeł oraz w ramach literatury alfabetyczny spis książek

- 1 -

i następnie artykułów. Pracę wieńczy streszczenie w języku angielskim. Ogółem recenzowana praca liczy 358 stron.

OCENA WIEDZY TEORETYCZNEJ ZAPREZENTOWANEJ PRZEZ AUTORA ROZPRAWY W DYSCYPLINIE PRAWO KANONICZNE

Należy niniejszym postawić pytanie, które stawia Rada Doskonałości Naukowej: czy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora w określonej dyscyplinie? W odpowiedzi należy przeanalizować strukturę opracowania poddanego recenzji. Doktorant przystępując do powziętego zadania rozpoczyna od przybliżenia teologicznych podstaw wolności i odpowiedzialności. Taki punkt wyjścia jest niezbędny po pierwsze dlatego, że opracowanie stanowi studium teologiczno-prawne, a po drugie dlatego, że prawo kanoniczne wyrasta z nauk teologicznych. Autor dla odpowiedniego położenia gruntu pod dalsze analizy wyjaśnia znaczenie depozytu wiary, pojęcie prawdy, nieomylności oraz Magisterium Kościoła. W następnym etapie przybliża podstawowe przymioty Kościoła stojące na straży wolności, takie jak: jedność, apostołskość czy katolickość. Nie bez znaczenia dla omawianych wartości pozostają uniwersalne prawdy takie jak: przemiany społeczne dokonujące się nieustannie, eksponowana coraz bardziej godność i wolność człowieka oraz potrzeba i wartość dialogu na różnych szczeblach. To wszystko nie byłoby kompletne, gdyby nie rola, znaczenie i udział władzy w wymiarze wolności i odpowiedzialności. Piszący nie pominął również zagadnienia synodalności, nie tylko w kontekście prawa kanonicznego, ale nowego (nazwijmy to) franciszkanowskiego stylu prowadzenia Kościoła. Na tak skonstruowanej wielopłaszczyznowej bazie teologicznej można przejść do jurydycznych regulacji wolności. Doktorant podzielił materiał na cztery merytoryczne części: ogólne i poszczególne zasady związane z wolnością słowa, uczestnicy dialogu oraz synodalność opartą na kan. 212 KPK. Przeprowadzone analizy prowadzą do stwierdzenia, że w Kościele jest wolność słowa rządząca się określonymi zasadami. Dlatego można wskazać na konkretne obszary życia kościelnego otwarte na dialog oraz poszczególne podmioty biorące w nim udział. Przechodząc do kolejnego rozdziału dysertacji otwieramy jakby drugą część analiz (chodzi o rozdział III i IV). Dotychczasowe badania traktowały o wolności słowa skoncentrowanego wokół sytuacji, gdzie wolność jest wdrażana, zaś prawo do korzystania z niej jest gwarantowane przez teologiczne zasady i prawo kościelne. Skoro jednak nie wszyscy przestrzegają tychże zasad, dlatego Autor opracowania zajął się zidentyfikowaniem sytuacji, w których KPK przewiduje poniesienie odpowiedzialności za naruszenie zasad wolności słowa. Stąd ważnym się stało, by przybliżyć istotę odpowiedzialności za naruszenie zasad wolności słowa, następnie wskazanie przestępstw z tym

związanych, a także konsekwencji o charakterze administracyjnym. Taksatywne wyliczenie poszczególnych przestępstw i omówienie ich w świetle znowelizowanej, przez papieża Franciszka, księgi prawa karnego pozwala na wskazanie wszystkich aktualnych wykroczeń i przestępstw w omawianym obszarze. W analogiczny sposób została zaprezentowana gama poszczególnych konsekwencji administracyjnych wynikających z nadużycia wolności słowa. Ta część rozdziału wymagała rekonesansu całego zbioru prawa kanonicznego. Ostatni – czwarty rozdział dysertacji zatytułowany *Porównanie zaprezentowanych rozwiązań*, Autor scala treści z poprzedzających partycji opracowania, porównuje powyższe rozwiązania i poglądy. Czyni to w tym celu, by najpierw wyciągnąć wnioski co do spójności zaprezentowanego systemu, a następnie zaproponować rozwiązania, które mogłyby zastąpić dotychczasowe regulacje prawne.

Jak łatwo dostrzec, struktura pracy jest logiczna i spójna. Zakres wiedzy zaprezentowanej w poszczególnych rozdziałach jest syntetyczny, a to prowadzi do analiz i wniosków – postulatów, którymi warto się zainteresować.

OCENA UMIEJĘTNOŚCI PROWADZENIA PRACY NAUKOWEJ

Badania zaprezentowane w tej pracy doktorskiej mają charakter badań aplikacyjnych. Z definicji badania aplikacyjne mają na celu generowanie wiedzy w celu rozwiązania konkretnych problemów praktycznych lub przyczynienia się do rozwoju praktyki w określonym obszarze. O ile zatem tradycyjne badania podstawowe skupiają się na poznaniu, rozwijaniu wiedzy lub pogłębieniu zrozumienia określonych koncepcji, o tyle badania aplikacyjne mają zastosowanie praktyczne i są ukierunkowane na rozwiązywanie problemów w rzeczywistych sytuacjach. W tej pracy doktorskiej te rzeczywiste sytuacje dotyczą bardzo istotnego i aktualnego problemu, a mianowicie wolności słowa a zarazem odpowiedzialności za głoszone poglądy katolików w ramach wspólnoty Kościoła.

Recenzowana rozprawa spełnia oczekiwania co do istoty badań naukowych. Wiemy bowiem, że istotą badań naukowych jest ciąg czynności realizowanych według ustalonych zasad, podejmowanych dla osiągnięcia założonego celu, którym jest rozwiązanie wcześniej zdefiniowanego problemu. Celem ocenianej dysertacji jest stwierdzenie, że choć prawo kanoniczne reguluje badany obszar, to jednak regulacje nie są do końca kompletne i spójne. Zdaniem Autora opracowania (s.12), dotyczy to zarówno relacji między przepisami, jak i odniesienia do nauczania Kościoła. Z powyższego wynika, że należy wypracować i wskazać propozycje nowych regulacji dotyczących wolności słowa w Kościele oraz odpowiedzialności katolików za głoszone poglądy. Te projekty wniosków należy, jak wspomnieliśmy, przeanalizować

pod kątem ich spójności z innymi przepisami oraz zgodności z nauczaniem Kościoła. Cel ten został osiągnięty dzięki narzędziom użyty w sposób konsekwentny.

W badaniach naukowych wykorzystuje się różne metody badawcze, oczywiście, metody te muszą być dostosowane do konkretnego problemu badawczego oraz specyficznego kontekstu. Autor pracy doktorskiej, aby osiągnąć założone cele zastosował kilka metod naukowych w zależności od etapów prowadzonych badań: metodę krytycznej interpretacji źródeł, metodę logiczno-językową, metodę dogmatyczno-prawną. W konsekwencji, w IV rozdziale pracy naukowej została zastosowana metoda krytyczno-indukcyjna oraz metoda hermeneutyczna (s.14-15). Wielość metod naukowych wskazuje na to, że dysertacja poddana recenzji ma różnorodny, a jednocześnie koherentny charakter.

Podsumowując należy pozytywnie ocenić umiejętność prowadzenia pracy naukowej przez ks. Bartosza Skawińskiego - autora recenzowanego opracowania.

OCENA ORYGINALNOŚCI DOBORU I ROZWIĄZANIA PROBLEMU NAUKOWEGO ORAZ ROZWIĄZANIA W ZAKRESIE ZASTOSOWANIA WYNIKÓW BADAŃ W SFERZE SPOŁECZNEJ

Ocena doboru problematyki badawczej

Demokratyzacja społeczeństwa w ogromnej mierze w polskiej przestrzeni publicznej prowadzi do rozluźnienia zasad współżycia społecznego. Przejawem tego zjawiska jest język (słowo) którym posługują się ludzie z rozmaitych kręgów kultury, warstw społecznych będący w różnym wieku. Przykład dają klasa polityczne, artyści pod zasłoną sztuki, osoby z życia publicznego i wiele innych. Osoby te bardziej lub mniej utożsamiają się z Kościołem. Z jednej strony w społeczeństwie pojawia się coraz więcej treści które bardzo trudno nazwać pozytywnym przekazem, a z drugiej – pojawia się coraz większa potrzeba szacunku wobec drugiego człowieka uregulowanego przepisami na różnych szczeblach oddziaływania. Ks. mgr lic. Bartosz Skawiński podejmując się problematyki związanej z wolnością słowa i odpowiedzialności za nie w Kościele katolickim stanął przed trudnym zadaniem. Trudność ta wynika z jednej strony z oczekiwań czytelnika, a drugiej ze złożoności problemu również w ramach Wspólnoty kościelnej. Temat podjęty przez Doktoranta jest teoretycznym potraktowaniem uregulowań w ramach Kościoła katolickiego, ale postulatywny charakter ostatniego rozdziału będzie mógł się przyczynić do jeszcze większej aplikacji tychże norm we wdrażaniu ich w życie Wspólnoty ludzi wierzących.

Moim zdaniem praca stanowi ważny wkład w rozwój wiedzy i zastosowań praktycznych mogących stanowić przyczynek do szacunku dla słowa na wzór Słowa

które stało się Ciałem. Dobór tematyki badań teoretycznych i aplikacyjnych oceniam zatem pozytywnie, doceniam oryginalność tematyki i złożoność problematyki którą Doktorant uczynił obiektem zainteresowań naukowych.

Ocena celów i pytań badawczych

Kluczowym dla oceny oryginalności, zakresu i poprawności badań podjętych w dysertacji doktorskiej jest przeanalizowanie jej celów głównych i szczegółowych, pytań badawczych lub sformułowanych hipotez.

Autor opracowania zarysował tę problematykę na s. 11-12 w sposób następujący: celem nadrzędnym projektu badawczego jest ukazanie regulacji dotyczących wolności słowa w Kościele oraz odpowiedzialności katolików za głoszone poglądy, a także analiza ich spójności w obu wymienionych wymiarach. Bardziej szczegółowe cele to: 1/ jak kształtują się regulacje dotyczące wolności słowa i odpowiedzialności za głoszone poglądy w prawie powszechnym Kościoła katolickiego; 2/ czy aktualnie obowiązujący system prawa jest spójny; 3/ jak obowiązujące regulacje powinny wyglądać z punktu nauczania Kościoła i teologii. Ponadto zostały wyraźnie zaprezentowane bardziej szczegółowe problemy badawcze dotyczące głównego obszaru: chodzi o istotę wolności słowa w Kościele; jak również o granice tejże swobody; wreszcie chodzi o sytuację w której reakcja Kościoła musi zostać podjęta. W dalszej kolejności opracowanie naukowe ma dać odpowiedzi na pytania o to: jak prawo reguluje kwestie wolności słowa, jakimi narzędziami Kościół dysponuje, wreszcie jakie są konsekwencje karne i administracyjne możliwe do zastosowania wobec osób wykraczających poza zasady ujawniania poglądów w Kościele. Sformułowanie pytań pozwoliło na wyznaczenie kierunku prowadzonych prac badawczych.

Te i inne obszary badawcze zostały przeanalizowane dzięki kwerendzie wielu dokumentów i zapoznaniu się z liczną literaturą przedmiotu. Ksiądz Doktorant w sposób bardzo precyzyjny przybliży zapisy poszczególnych aktów prawnych i dokonuje subtelnej analizy, by następnie wyprowadzić, drogą wnioskowania, postulaty badawcze.

Należy podkreślić, że sposób sformułowania i prezentacja celów i pytań badawczych jest poprawny i wskazuje jednoznacznie na celowość badań podjętych w recenzowanej rozprawie doktorskiej.

OCENA STRONY FORMALNEJ I JĘZYKOWEJ OPRACOWANIA

Ta część mojej recenzji nie stanowi elementu wymaganego przez ustawę. Mimo to, pozwolę sobie na kilka dodatkowych spostrzeżeń. Praca została przygotowana

w sposób, który umożliwia czytelnikowi łatwe śledzenie i zrozumienie zarówno kontekstu teoretycznego, jak i wyników zaprezentowanych badań. Doktorant jasno, klarownie i komunikatywnie zaprezentował zarówno kontekst jak i wyniki swoich badań.

Strona formalna pracy nie budzi zastrzeżeń, a recenzowana praca została napisana w sposób poprawny.

Trudno nie dostrzec zalet pracy w perspektywie formalnej, chodzi o jakość i przejrzystość prezentowanego tekstu. Na podkreślenie zasługuje liczba publikacji stanowiących element systematycznego przeglądu literatury oraz bibliografii tej dysertacji.

WNIOSKI KOŃCOWE

Biorąc pod uwagę aktualność i znaczenie tematyki rozprawy, sformułowane cele i pytania badawcze, logikę i spójność wywodu, wykorzystane narzędzia badawcze, walory poznawcze, a przede wszystkim walory aplikacyjne wyników przeprowadzonych badań stwierdzam, że rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Bartosza Skawińskiego stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego z dyscypliny prawo kanoniczne. Rozprawa doktorska potwierdza wysoki poziom wiedzy teoretycznej i umiejętność samodzielnego prowadzenia prac badawczych. Praca doktorska spełnia zatem wymagania art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 ze zm.) i może stanowić podstawę do nadania stopnia naukowego doktora nauk społecznych w dyscyplinie prawo kanoniczne.

Na podstawie powyższego uzasadnienia wnoszę o dopuszczenie recenzowanej pracy doktorskiej do jej obrony.

ks. dr hab. Kazimierz Dullak, prof. US